

Associerade sjukdomar vid IBD

IBD uppträder inte alltid ensam. Många IBD-patienter ställs inför en brokig skara associerade sjukdomar.

TEXT **EEVA-LEENA AITTONIEMI**
BILDER **REUNAPAIKKA.FI, ADOBE STOCK**

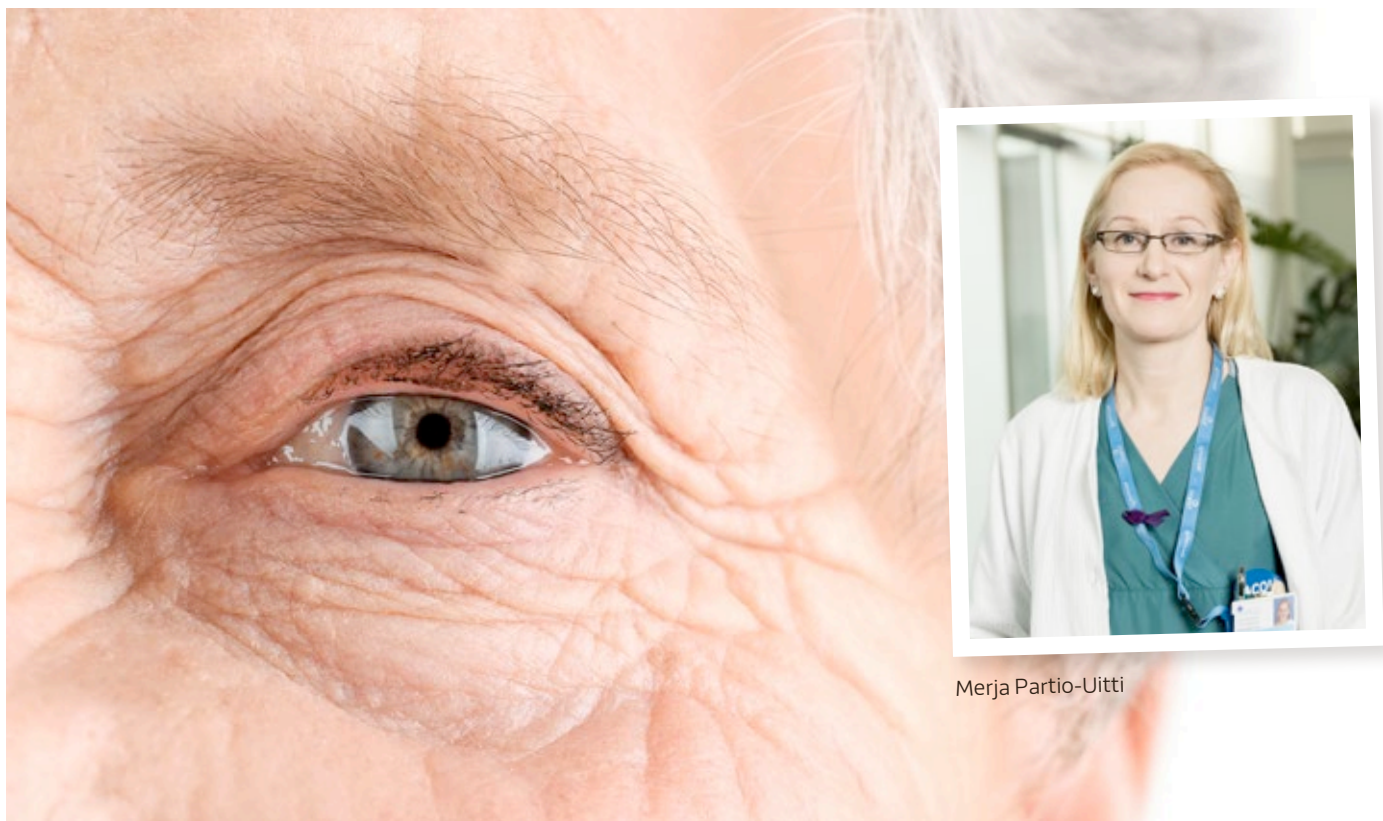
1 0–15 procent av IBD-patienterna kan uppvisa många extraintestinala symtom, dvs. symtom utanför tarmkanalen. Förutom i mag-tarmkanalen kan symtomen utvecklas i munnen, ögonen, lederna, huden, levern eller gallgångarna. En del associerade sjukdomar hänger samman med tarminflammationens aktivitet och omfattning, andra uppstår oavsett sjukdomsfasen.

- Om patienten har en utbredd ulcerös tjocktarmsinflammation är det vanligare med en associerad sjukdom än vid proktit begränsad till ändtarmen. Ibland visar sig de associerade sjukdomarna redan innan tarmsjukdomen bryter ut,

andra gånger konstateras de först efter en IBD-diagnos. I allmänhet ökar de associerade sjukdomarna medan sjukdomen framskrider, säger **Merja Partio-Uitti**.

Partio-Uitti har varit IBD-skötare på Mejlans sjukhus gastroenterologiska poliklinik i tio år, således sedan verksamheten där inleddes. Patienterna kommer till specialistsjukvården från i första hand ett HUS-sjukhus, från Helsingfors stads sjukhus eller från primärvården samt från andra städer och kommuner inom HUS-området. I dag tar man emot patienter från hela landet, och även patientens eget önskemål beaktas vid val av behandlingsställe.

- Antalet patienter har ökat kontinuerligt. Lyckligtvis utvecklas läkemedelsbehandlingen hela tiden så att

Merja Partio-Uitti

IBD-skötarens tips för en god munhygien:

- Använd xylitolpreparat, drick mycket vatten, använd kortisonkräm mot inflammationer i munnen.
- Diet: laktosfritt, mycket proteiner och lite fibrer.
- Undvik citrusfrukter, syrliga grönsaker, kraftigt kryddad mat och ost.
- Gå till tandläkaren regelbundet!

patienterna kan få nya, effektiva läkemedel även vid associerade sjukdomar, säger Partio-Uitti.

Ledsymtom i olika sjukdomsfaser

Alla IBD-patienter kan drabbas av associerade sjukdomar. De vanligaste är olika typer av symtom i lederna. Upp till hälften av IBD-patienterna kan drabbas i något skede av sin sjukdom, och symtomen är vanligare vid Crohns sjukdom än vid ulcerös kolit. I intervjun med **Päivi Salin** i föregående nummer av IBD-tidningen berättade hon att hon hade ledsymtom i flera år innan hon fick diagnosen Crohns sjukdom.

– Det är typiskt. Det kan ta en lång tid att få en diagnos, eftersom en IBD-sjukdom inte alltid misstänks om tarmen inte uppvisar några symtom, säger Partio-Uitti.

Enligt Partio-Uitti är ryggradsreumatism, dvs. spondylartrit, vanligare hos IBD-patienter än i den övriga befolkningen. Det beror inte på sjukdomsaktiviteten, utan på en ärftlig disposition för sjukdomen. Artrit, dvs.

ledinflammation, förekommer endast i IBD-sjukdomens aktiva fas. Sakroiliit, inflammation i sakroiliakalederna kan ge symtom oavsett sjukdomsfas.

IBD-skötaren Partio-Uitti träffar en del patienter med ledsymtom, men även sådana som ibland utvecklar ledbesvär som biverkning till läkemedelsbehandlingen vid IBD.

– Ledbesvär behandlas med smärtstillande läkemedel och med effektivare läkemedelsbehandling av primärsjukdomen IBD. En del IBD-läkemedel är effektivare än andra mot ledsymtom, och därför är det skäl att diskutera även ledsymtom med IBD-läkaren för att få optimal läkemedelsbehandling.

Kalk för starkare skelett

Risken för osteoporos, dvs. benskörhet, är större hos patienter med en kronisk inflammatorisk tarmsjukdom än hos andra, i synnerhet vid långvarig IBD och en långvarig behandling med kortisonläkemedel.

– Med hänsyn till långsiktiga biverkningar är det därför viktigt att förskriva så korta kortisonkurer som möjligt. Pa-

Den vanligaste ögonsjukdomen är regnbågshinneinflammation, dvs. irit.

tienten får genomgå regelbundna benträthetsmätningar för att man ska kunna förebygga och behandla bensjukhet i ett tidigt skede, konstaterar Partio-Uitti.

På grund av den ökade risken för osteoporos rekommenderar Partio-Uitti regelbundet D-vitamintillskott för alla IBD-patienter, och tillräckligt med kalk i kosten. Om patienten inte får i sig kalk med kosten, rekommenderas kalkpreparat.

– Och kom också ihåg att i synnerhet kvinnor som passerat klimakteriet hör till riskgruppen för osteoporos, fortsätter Partio-Uitti.

Afte, dvs. blåsor i munnen och inflammatoriska förändringar i munnen och läpparna är vanliga hos patienter med Crohns sjukdom. Läpparna kan svullna eller inflammeras, och sår kan uppstå i munnen. Preparat för lokal behandling av blåsor i munnen finns på apoteket.

– Kortisonpreparat kan användas mot svår afte.

Irit och knölros

Olika typer av symtom på hud och slemhinnor kan förekomma. Det är vanligt att de hänger ihop med läkemedelsbehandlingen, i synnerhet med kortison, som kan ge finnar och akne.

– Denna ledsamma biverkning drabbas patienterna väldigt individuellt, berättar Partio-Uitti.

En aktiv tarmsjukdom kan ge upphov till knölros. Detta visar sig i form av

blåröda eksem på benen och baktill på underarmarna. Knölros kan återkomma i tarmsjukdomens akuta fas när tillståndet förvärras, men ofta hjälper en kortisonkur i tarmsjukdomens akuta fas mot knölros. Även patientens övriga läkemedelsbehandling kan behöva bli effektivare. Pyoderma gangrenosum är en mer sällsynt associerad hudaffektion än knölros. Sjukdomen framkallar små variga, såriga bölder på huden, och uppträder i allmänhet hos medelålders och äldre patienter.

Den vanligaste ögonsjukdomen är regnbågshinneinflammation, dvs. irit. Det är en smärtsam inflammation inne i ögat. Som av namnet framgår drabbas ögats regnbågshinna. Irit medför ljuskänslighet, huvudvärk och nedsatt syn.

– Irit ska alltid behandlas med läkemedel, betonar Partio-Uitti.

Förträngning i lever och gallgångar

Den vanligaste med levern associerade sjukdomen är kronisk inflammation i gallgångarna, dvs. primär skleroserande kolangit, förkortat PSC. PSC leder till förträngningar i leverns interna och externa gallgångar, och därtill förekommer en ökad risk för cancer i gallgångarna och tjocktarmen.

– Förträngningarna förhindrar gallvätskeflödet och leder slutligen till levercirros. Patienterna är ofta unga vuxna, och vid framskridande sjukdom kan en levertransplantation flera år senare krävas, berättar Partio-Uitti.

Bara omkring 5–10 procent av IBD-patienterna insjuknar i PSC. Enligt HUS' bedömningskriterier är PSC emellertid den främsta enskilda orsaken till behovet av en levertransplantation. Omkring 60–70 transplantationer genomförs på HUS årligen. Andra möjliga associerade sjukdomar är bukspottkörtelinflammation och njurförändringar. En bukspottkörtelinflammation kan också härröra från läkemedel som används vid IBD.

– Vid inflammation i tunntarmens slutdel, eller om tarmen opereras bort, kan patienten utveckla anemi till följd av brist på vitamin B12. Det är skäl att

förebygga vitaminbrist med en intramuskulär vitamininjektion av B12 var tredje månad. Akutfasen, som orsakar blödning i slemhinnan, leder ofta till järnbristanemi. Järntabletter kan intas, men om de inte tolereras av patienten tillförs järn intravenöst, menar Partio-Uitti.

Faktainformation och kamratstöd

Tanken på associerade sjukdomar kan kännas skrämmande, men det gäller att ta mod till sig och förutsättningslöst diskutera frågan med läkaren och IBD-skötaren för att nå balans i vården.

– Därtill har flera läkemedelsföretag webbsidor avsedda som stöd för patienterna, t ex Psysremissiossa.fi, Parempaaelämä.fi och Reunapaikka.fi (huvudsakligen på finska). På dessa ges utmärkt information och anvisningar om hur man kan leva med sin sjukdom, förklarar Partio-Uitti.

På Reunapaikka.fi (på finska) finns bland annat IBD-skötarens spalt där också Partio-Uitti skriver regelbundet. Dessutom finns IBD-patienternas egen bloggspalt där du kan läsa om olika frågor skrivna av personer i samma livssituation som du. ●

Associerade sjukdomar

- Ledsymtom hör till de vanligaste associerade sjukdomarna; upp till hälften av patienterna drabbas av ledsymtom i något skede.
- Större risk än normalt för osteoporos hos patienter med långvariga associerade sjukdomar.
- Kronisk inflammation i gallgångarna kan påkalla levertransplantation.
- Läkemedelsbehandlingen utvecklas: nya, effektiva läkemedel.